

Красицька Лариса Василівна,

професор кафедри цивільного права та процесу факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, провідний науковий співробітник відділу забезпечення інтеграції академічної та університетської правової науки та розвитку юридичної освіти КРЦ НАПрН України (за сумісництвом), доктор юридичних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ ГРУНТОВНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАТЬ І ПРАКТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРАВНИКІВ ЯК НАПРЯМ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Частина 2 ст. 3 Закону України «Про вищу освіту» визначає принципи, на яких ґрунтується державна політика у сфері вищої освіти, одним з яких є принцип міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи [1].

З цього приводу правильно наголошується в юридичній літературі, що вища школа України як країни – учасниці Болонського процесу має органічно вписуватися у європейські культурно-освітні інтегральні процеси, водночас не втрачати власного «генотипу» національної освіти. Це необхідно враховувати при впровадженні моделей вищої юридичної освіти, створенні нового покоління стандартів вищої освіти України й формуванні нових освітніх політик правничих вишів, що набуває особливої актуальності й значущості [2, с. 20].

Модернізація вищої юридичної освіти на сьогодні є одним із основних завдань учасників освітнього процесу. У проєкті Концепції розвитку юридичної освіти, розробленому та обговореному на робочих зустрічах народних депутатів України спільно з експертами у галузі права та вищої освіти, зазначається, що метою юридичної освіти є формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також

меж юридичного регулювання суспільних відносин. Здобувачі юридичної освіти повинні бути готові до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, будучи відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, співпереживання та дотримання високих етичних стандартів [3].

Реалізація цієї мети юридичної освіти можлива лише за умов удосконалення освітнього процесу в напрямку формування ґрунтовних теоретичних знань та практичних компетентностей правників.

В. Комаров зазначає, що освіта має трансформуватися в особистісно орієнтовану і не може зводитися лише до передачі готових знань. Вона має продукувати спосіб виробництва знань, їх використання у вирішенні різних проблем як професійного, так і соціального характеру [2, с. 20–21]. Також він наголошує на тому, що юридична освіта тільки тоді буде фундаментальною, коли засновуватиметься на відповідних концепціях науки. Сьогодні, на жаль, ми маємо значний розрив між рівнем юридичної освіти і юридичною наукою. Необхідно об'єднати науку про право з юридичною освітою. У фундамент юридичної освіти треба покласти досягнення української і світової наукової думки, що сприятиме посиленню ґрунтовності вищої юридичної освіти [2, с. 24].

Формування ґрунтовних теоретичних знань має засновуватися на здобутках вітчизняної юридичної науки та освіти. Традиційний підхід до викладання навчальних дисциплін у вищих закладах освіти, безумовно, має бути змінено, проте саме ґрунтовні теоретичні знання формують світогляд майбутнього правника, його аналітичні здібності, спроможність прийняти рішення та нести відповідальність за нього. Не можна сприймати позитивно деякі висловлювання щодо значного скорочення часу на викладання таких дисциплін, як теорія держави і права, філософія права тощо. Інша справа, що викладання теоретичного матеріалу має проводитися з обґрунтуванням теоретичних положень та висновків на підставі аналізу конкретних прикладів застосування норм матеріального та процесуального права, що наближає освітній процес до реалій правозастосовної діяльності, сприяє формуванню практичних компетентностей правників.

Н. С. Кузнецова наголошує: «Загалом юридична підготовка має спиратися на доволі міцний, єдиний фундамент основних юридичних знань і практичних навичок, який

однаково необхідний кожному правнику: судді, адвокату, прокурору, слідчому, нотаріусу тощо» [4, с. 67].

Критично оцінюючи окремі аспекти навчального процесу в юридичних вишах зауважується, що університетам потрібно обмежити методикау «постатейного відтворення нормативно-правових актів як таку, що негативно впливає на набуття студентами правничих аналітичних навичок» [5, с. 56–57]. Натомість у закладах вищої освіти увага має акцентуватися на вивченні теоретичних положень, аналізі правових норм, правозастосовної практики та обговоренні на практичних заняттях набутих теоретичних знань в процесі підготовки правових та процесуальних документів, публічних виступів, наданні консультацій з правових питань.

Тому слушно ставиться питання: «Який формат повинне мати практичне заняття, якими завданнями і додатковими матеріалами має бути забезпечена самостійна робота студентів, яка в загальному обсязі навчального часу займає чи не найважливіше місце?» [4, с. 69]. Бачиться, що й самостійна робота студента не повинна значною мірою стосуватися виключно теоретичних питань, доцільно аналізувати матеріали нотаріальної, адвокатської, судової практики, зокрема практики Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України, що сприятиме формуванню навичок юридичної аргументації.

Правильно наголошується, що «весь навчальний процес зорієнтований саме на формування у студентів сталих навичок цієї техніки – техніки юридичної аргументації. З одного боку, судова система повинна відпрацювати єдині стандарти судового рішення (безумовно, з урахуванням особливостей кожної юрисдикції та відповідної інстанції), з другого – загальні та спеціальні юридичні навчальні заклади мають розробити методикау формування відповідних навичок та умінь написання таких рішень студентами» [4, с. 70].

Модернізація вищої юридичної освіти в Україні перш за все має бути спрямована на формування практичних компетентностей у студентів-правників, оскільки саме на їх відсутність або недостатність звертають увагу потенційні роботодавці. У цьому напрямку проєкт Концепції розвитку юридичної освіти як одну із стратегічних цілей визначає те, що правничі школи забезпечують набуття здобувачами вищої юридичної освіти високого рівня прикладних практичних навичок на вмінь. Досягнення цієї цілі передбачає: збільшення

обсягу практичної підготовки правників до 30 кредитів ЄКТС та гарантування якості її проходження, що відбуватиметься на принципах спільного моніторингу з боку правничої школи, баз практики та відповідних професійних правничих спільнот; сприяння розвитку юридичних клінік у вигляді окремих структурних підрозділів закладів вищої освіти та впровадженню в освітній процес навчальних курсів з юридичної клінічної практики; активне впровадження в освітній процес інноваційних форм та методів навчання: кейсів, навчальних судових засідань тощо; долучення представників правничих спільнот до викладання окремих курсів чи проведення занять для здобувачів юридичної освіти; сприяння участі здобувачів вищої юридичної освіти в навчальних стажуваннях в органах державної влади, судах, в органах нотаріату, прокуратури, адвокатури та інших юридичних особах публічного і приватного права; сприяння та підтримка, в тому числі матеріальна, участі здобувачів вищої юридичної освіти в турнірах з судових дебатів (moot court); поступове впровадження в систему підготовки правників елементів дуальної форми здобуття освіти; якомога ширше залучення здобувачів юридичної освіти до прикладних наукових досліджень, участі у студентських наукових товариствах тощо [3].

Отже, формування ґрунтовних теоретичних знань та практичних компетентностей правників є одним із основних напрямів модернізації вищої юридичної освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.
2. Комаров В. Вища юридична освіта України: нові виміри. *Право України*. 2017. № 10. С. 20–37.
3. Проект Концепції розвитку юридичної освіти. URL: <http://kno.rada.gov.ua/fsview/75465.html> (дата звернення: 01.04.2021).
4. Кузнецова Н. Забезпечення якісної практичної підготовки студентів-юристів як невід’ємна складова реформування юридичної освіти. *Право України*. 2017. № 10. С. 66–72.
5. Тимкович І. І. Юридична освіта як елемент правової системи України. *Юридичний вісник*. 2016. № 4. С. 54–58.